

РОЗДІЛ 2 МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 643/645-025.27:005.591.3

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.6.5>

Безус Валерій Олександрович,

голова Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України

ORCID ID: 0000-0002-9904-370X

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОЇ СФЕРИ МІСТА

CLUSTER APPROACH AS A TOOL FOR DEVELOPMENT MANAGEMENT OF HOUSING AND COMMUNAL CITY SERVICES

У статті обґрунтовано доцільність запровадження кластерного підходу як одного з інноваційних інструментів управління розвитком житлово-комунальної сфери міста у повоєнний період. Показано, що проблема реформування житлово-комунального господарства залишалася актуальною протягом понад 30-річного мирного періоду розвитку незалежної української держави, а з початком повномасштабної збройної агресії РФ актуальність її розв'язання багаторазово зростає внаслідок руйнування об'єктів критичної та іншої інфраструктури. Підкреслено, що пошкодження зазнали об'єкти не тільки у районах ведення бойових дій, а майже по всій території України, тому відновлення та розвиток житлово-комунальної сфери у повоєнний період є надзвичайно актуальною задачею національного масштабу, її вирішення сприяє забезпеченню стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні. Доведено, що однією з найбільш ефективних моделей інноваційного розвитку територій та/або суб'єктів економіко-господарської діяльності на території є кластерна модель. Досліджено понятійно-категоріальний апарат у цій сфері, надано власну дефініцію поняття «житлово-комунальний кластер». Здійснено аналіз основних стейкхолдерів житлово-комунального кластеру, охарактеризовано їх цілі та обґрунтовано переваги, які вони отримують внаслідок розвитку житлово-комунального господарства міста за кластерною моделлю. У якості механізму створення житлово-комунального кластеру міста пропонується застосовувати проєктний підхід – визнаний у світі інструмент ефективного впровадження інновацій. Запропоновано методико-технологічну модель формування житлово-комунального кластеру міста, яку побудовано на основі ключових положень методології управління проєктами. Розроблено методику вимірювання поточного та бажаного стану потреб територіальної громади щодо якості та кількості житлово-комунальних послуг, на основі якої планується склад учасників кластеру, основні напрямки інвестування тощо.

Ключові слова: реформування житлово-комунального господарства, комунальна інфраструктура, відновлення та розвиток, кластерний та проєктний підходи, стейкхолдери, житлово-комунальні послуги, оцінювання потреб, комунальна послуга, місто.

The article substantiates the expediency of introducing the cluster approach as one of the innovative tools for managing the development of the city housing and communal sphere in the post-war period. It is shown that the topic of housing and communal services reforming remains relevant more than 30-year period of the independent Ukrainian state development, and from the beginning of the full-scale armed aggression of the Russian Federation, the urgency of its solution has increased many times due to the destruction of critical and other infrastructure facilities. It is emphasized that objects were damaged not only in the areas of hostilities, but almost throughout Ukraine, therefore the restoration and development of the housing and communal sphere in the war period is an urgent task of the national scale. Addressing this challenge contributes to the sustainability, revitalization and development of territories and communities in Ukraine. It has been proven that one of the most effective models of the territory and/or subjects of economic activity innovative development is the cluster model. The author examines the conceptual and categorical apparatus in this area and provides his own definition of the concept of "housing and communal cluster". The analysis of the housing and communal cluster's main stakeholders was carried out, their goals were characterized and the benefits they receive as a result of the housing and communal economy of the city development according to the cluster model were substantiated. , a globally recognized tool for effective implementation of innovations. A methodological and technological model for the formation of a city's housing and communal cluster is proposed, based on the key provisions of the project management methodology.

A methodology for measuring the current and desired state of the needs of the territorial community in terms of the quality and quantity of housing and communal services has been developed, on the basis of which the composition of cluster members, the main areas of investment, etc. are planned.

Key words: *housing and communal services reform, communal infrastructure, recovery and development, cluster and project approaches, stakeholders, housing and communal services, needs assessment, communal service, city.*

Результати аналізу зарубіжного досвіду розвитку муніципальних утворень свідчать, що кластерний підхід є дієвим інституційним механізмом реалізації стратегічних пріоритетів, зокрема, у сфері розвитку житлово-комунального господарства та комунальної інфраструктури міста, при цьому його ефективність проявляється, насамперед, у процесах управління інноваційним розвитком будь-якого господарського комплексу різних соціально-економічних територіальних утворень – від рівня окремої територіальної громади до рівня цілих галузей національної економіки [1].

Теоретичні та практичні аспекти формування кластерів отримали значного розвитку завдяки ряду робіт провідних закордонних дослідників-економістів, таких як А. Маршал [2; 3], М. Портер [4], Й. Шумпетер [5] Дж. Харрісон, Р. Сабела, та вітчизняних вчених, зокрема, О. Димченко [6], М. Войнаренка [7], В. Геєця [8], С. Соколенка [9], О. Тищенко [10], В. Чужикова [11], та інших. Проте, у науковому середовищі існують різні трактування дефініції «кластер».

Так, А. Маршал визначав, що кластер (від англ. cluster – група, скупчення) – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних між собою компаній у відповідних галузях, спеціалізованих постачальників, а також причетних до їх діяльності організацій (університети, торгові об'єднання, агентства із стандартизації), що, конкуруючи між собою, водночас проводять спільну роботу [3].

Дуже близьким до першого є визначення дефініції «кластер» М. Портером: кластер (промислова група) – це група близьких, географічно взаємозалежних компаній і пов'язаних з ними організацій, які спільно діють у певному виді бізнесу, характеризуються спільністю напрямків діяльності й взаємодоповнюють один одного [4]. При цьому автор зазначав, що ціллю виникнення кластеру зазвичай є отримання певних конкурентних переваг.

На конкурентоспроможності та концентрації як основних ознаках кластеру акцентує В. Чужиков: «кластер – конкурентоспроможна організаційна форма територіально-ієрархічної моделі виробництва з різними рівнями локалізації, яка дає максимальний господарсько-соціальний ефект через мінімізацію видатків у порівняно подібних галу-

зях, та в основі кластерної системи передбачає таку передумову, як концентрація» [11].

Про концепцію формування кластеру на основі інтеграції «4К» йдеться у праці [1]. Так, для забезпечення ефективності діяльності кластеру він має будуватися на принципах концентрації, конкуренції, конкурентоспроможності, кооперації, а саме [1]:

концентрація діяльності у межах локальної території (у контексті нашого дослідження – це місто);

конкуренція між всіма учасниками кластера (боротьба комунальних та інших місцевих підприємств за споживача відповідних житлово-комунальних послуг та за його утримання);

конкурентоспроможність на ринку житлово-комунальних послуг міста, яка обумовлюється спеціалізацією комунальних підприємств, високою якістю надаваних послуг (на рівні передових вітчизняних або європейських стандартів) і взаємодоповнюваністю учасників кластеру;

кооперація як необхідна умова корпоративної форми господарювання, яка передбачає залучення до діяльності житлово-комунального кластеру організацій зі споріднених галузей та сфер управління, що може забезпечити синергетичний ефект їх діяльності [1].

О. Димченко, досліджуючи питання реформування житлово-комунального господарства в Україні, зазначав перспективність переходу житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ) міста на кластерну модель, обґрунтовуючи це тим, що кластери, як організаційні структури (різновиди об'єднання), мають наступні риси, відмінні від інших організаційних форм: як правило, вони мають регіональний (локальний) характер; особливий і розвинутий механізм взаємодій, де формальні (договірні) і неформальні відносини допускають безліч моделей і варіантів побудови і реалізації ділових відносин; націленість на стратегію підприємництва, конкурентної боротьби, інноваційного розвитку; пріоритетне відношення до оцінки і розвитку інтелектуального капіталу і механізм стимулювання учасників кластера; об'єднання зусиль суб'єктів різного функціонального і суспільного призначення (влада, наука, виробництво, торгівля й ін.) [5].

У праці [12] надано визначення муніципального кластера: це «мережева ділова одиниця, що створена з огляду на задоволення інтересів членів територіальної громади під егідою органу місцевого самоврядування, за його безпосередньою (рольовою) або опосередкованою участю (через існуюче або новостворене комунальне підприємство), яка інтегрує та координує діяльність учасників (підприємств малого й середнього бізнесу, комунальних підприємств, науково-дослідних, освітніх, громадських та інших некомерційних організацій) з метою підвищення конкурентоспроможності кожного з них, самого кластера й територіальної громади в цілому» [12].

На наш погляд, до житлово-комунального кластеру можуть входити представники різних структур, і, насамперед, зі сфери публічного управління та самоуправління, а також освітньо-наукових, громадських та інших організацій різних форм власності (наприклад, підрозділи органів місцевого самоврядування, які опікуються питаннями житлово-комунального господарства, благоустрою, інфраструктурного розвитку, екологічного стану міста; комунальні підприємства; об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ); заклади вищої освіти, які готують фахівців у сфері архітектури та дизайну, інженерних та комунікаційних мереж, електроенергетики тощо; транспортні підприємства; підприємства із сортування твердих побутових відходів, сміттєпереробні підприємства – виробники продукції (підприємства малого та середнього бізнесу) тощо.

А. Меліхов та В. Дяченко у роботі [13] акцентували на значимості кластерного підходу до розвитку соціальної сфери і уточнили дефініцію соціально-орієнтованого кластеру – це «регіональна система взаємодіючих організацій та установ різних галузей господарювання та форм власності, діяльність яких може сприяти вирішенню проблем соціальної сфери, забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку територій та покращенню конкурентних позицій підприємств-учасників кластера за рахунок використання інноваційних технологій». На нашу думку, це достатньо вдале визначення, проте ми не можемо погодитися з тим, що діяльність кластеру сприяє вирішенню проблем тільки соціальної сфери. Кластер являє собою корпоративну форму господарювання на території, і саме перехід на кластерну модель організації діяльності у місті створює умови для розвитку і забезпечення конкурентоспроможності підприємств, які є основною податковою базою міста та інстру-

ментом забезпечення зайнятості його населення. Кластери можуть формуватися в абсолютно різних сферах – туризм, легка промисловість, сільське господарство, освітня діяльність, ІТ-сфера, машинобудування, металургія, хімічна промисловість, охорона здоров'я, екологія, поводження з твердими побутовими відходами, і, звичайно, житлово-комунальна сфера.

За географічною ознакою (масштабом охоплення території) кластери поділяються на локальні (місцеві або муніципальні), міжмуніципальні, регіональні та національні.

С. Баженов уводить дефініцію житлово-соціального кластеру, у яку вкладає наступний зміст: «локальна горизонтально розподілена сукупність взаємопов'язаних учасників фінансової, соціальної, інвестиційної та економічної діяльності, здійснення якої на основі узгодження інтересів сторін має забезпечити раціональне використання житлово-соціальних активів, відповідальне надання життєво важливих послуг, оптимізацію системи розрахунків, комплексне впровадження інноваційних технологій» [14]. На наш погляд, таке визначення теж містить привід для дискусії: кластер має бути не просто «сукупністю взаємопов'язаних учасників...». Він має бути інтеграційним об'єднанням суб'єктів господарської діяльності, в якому всі учасники поєднуються певними зв'язками, причому ці зв'язки можуть бути не тільки горизонтальними, а й вертикальними.

Застосування кластерного підходу як одного з інструментів smart-city для розвитку соціально-гуманітарної сфери в Україні, також розглядаються І. Хожило та Н. Ліповською у роботі [15]. Є. Гавриличенко у своїй роботі [16] взагалі розглядає житлово-комунальні кластери як сукупність областей України, житлово-комунальні господарства яких мають спільні риси стосовно рівня розвитку, фінансового стану підприємств цієї галузі, рівня заборгованості населення за житлово-комунальні послуги та інших показників. Тобто, фактично мова йдеться не про кластери як регіональні (або територіальні) господарсько-економічні системи, а про класифікацію житлово-комунальних господарств за певним набором характеристик. За даними статистичної обробки, проведеної автором, він розподілив усі регіони України на три кластери (категорії) за показниками рівня розвитку ЖКГ. До першого кластеру увійшли області, що характеризуються низьким рівнем розвитку ЖКГ (Донецька, Луганська, Харківська, Дніпропетровська). Другий кластер складається з 13 регіонів, що мають

середні показники, тобто регіони цього кластера характеризуються середнім рівнем розвитку ЖКГ (АР Крим, Вінницька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Сумська, Херсонська, м. Київ). До третього кластеру увійшли 10 областей, що залишилися, які характеризуються високим рівнем розвитку ЖКГ [16]. Такий підхід до структуризації областей України за показниками рівня розвитку ЖКГ є цікавим, але він має інший зміст і не відповідає основним критеріям та принципам формування кластерної моделі розвитку житлово-комунального господарства.

Отже, з урахуванням попередніх міркувань визначено поняття «житлово-комунальний кластер міста», під яким будемо розуміти інтеграційне об'єднання суб'єктів господарської діяльності різних форм власності (державних і комунальних підприємств, проектних організацій, освітніх і науково-дослідних установ, підприємств малого та середнього бізнесу, органів самоорганізації населення, громадських та інших організацій, розташованих на території міста), діяльність якого ґрунтується на принципах концентрації, конкуренції, конкурентоспроможності та кооперації і спрямована на задоволення потреб територіальної громади міста у якісних житлово-комунальних послугах.

Слід зазначити, що реалізація кластерної діяльності буде успішною, якщо вона супроводжується виробництвом таких продуктів, технологій або послуг, які відрізняються новизною, є конкурентоспроможними (затребуваними на відповідному ринку) і такими, що підвищують рівень і якість життя населення (або певної цільової групи) через зміни, які вона вносить у відповідну сферу життєдіяльності [17–25]. Це – головні ознаки інноваційної діяльності.

Разом із тим, зрозуміло, що у сфері житлово-комунального господарства складно винайти абсолютні інновації (тобто розробити абсолютно нові, інноваційні житлово-комунальні послуги, які ще у світі ніхто не надавав, і які будуть затребуваними у споживачів). Тому будемо вважати діяльність житлово-комунального кластеру відносно інноваційною, тобто такою, що засновується на передових європейських стандартах та технологіях, досвіді та кращих вітчизняних та зарубіжних практиках. Формування таких житлово-комунальних кластерів має відбуватися з урахуванням величини й ступеня реалізації спільного потенціалу місцевої ринкової та комунальної інфраструктури.

Акцентуємо на тому, що місією житлово-комунального кластеру міста є саме задоволення потреб у якісних житлово-комунальних послугах усіх суб'єктів територіальної громади міста – пересічних мешканців, підприємців, гостей міста та інших. Тому ініціатором створення житлово-комунального кластеру у переважній більшості мають бути органи місцевого самоврядування, оскільки саме вони відповідають за забезпечення ефективності діяльності у житлово-комунальній сфері міста. При цьому їх участь може бути різною – від безпосереднього управління всіма виробничими процесами до виконання окремих ролей, або опосередкованої участі через існуюче або новостворене комунальне підприємство.

Центром інтеграції та координації діяльності всіх учасників житлово-комунального кластеру як єдиної економічно-господарської системи можуть бути як одне системоутворююче та критично важливе підприємство – ядро кластеру, так і декілька учасників, які можуть працювати навіть у різних секторах житлово-комунальної сфери, проте їх синергетична діяльність буде спрямована на досягнення спільної мети – такий кластер будемо називати «розподілений».

Ефективність застосування кластерного підходу до вирішення проблем реформування та модернізації житлово-комунального господарства міста полягає у позитивному ефекті для всіх основних зацікавлених сторін:

1. Для територіальної громади міста – найбільш повне та у найкоротші терміни задоволення потреб у якісних житлово-комунальних послугах для населення, бізнес-структур, та інших суб'єктів, що знаходяться на території міста. Позитивний ефект створюватиметься за рахунок:

по-перше, керованого з боку органів місцевого самоврядування розвитку підприємств ЖКГ-сфери, тому одразу ж після створення житлово-комунального кластера, вже на першій фазі його життєвого шляху, має бути чітко сплановано процеси надання житлово-комунальних послуг у необхідному асортименті, кількості, якості;

по-друге, будуть активно впроваджуватися ринкові відносини у сферу надання житлово-комунальних послуг, що є основою для підвищення їх якості та встановлення ринково-обґрунтованих цін для кінцевого споживача.

2. Для органів управління територіальною громадою міста:

по-перше, швидке вирішення проблем житлово-комунальної сфери міста із залученням приватних інвестицій, що є дуже важливим в умовах хронічної нестачі місцевого бюджету навіть

у довоєнні часи, а тим більше в умовах правового режиму воєнного стану та у повоєнний період;

по-друге, наведений вище аналіз свідчить про негативні фінансові показники роботи підприємств ЖКГ у довоєнний період, причому ці негативні тенденції стабільно збільшувалися. Створення житлово-комунального кластеру із залученням приватних (комерційних) підприємств дозволить перекласти проблеми організації беззбиткової господарської діяльності на плечі власників підприємств;

формування житлово-комунального кластеру дозволить підняти на новий якісний рівень діяльність підприємств-учасників кластеру, створити додаткові робочі місця, що є дуже важливим для внутрішньо-переміщених осіб та безробітних, яких станом на лютий 2023 року було близько 2 млн (за даними центрів зайнятості) і знизити соціальну напругу в громаді, яка є дуже високою в умовах воєнного часу, навіть у регіонах, що не знаходяться у зоні бойових дій.

3. Для підприємців створення кластеру дозволить упорядкувати конкурентне середовище у сфері надання житлово-комунальних послуг та пов'язаних з цією сферою галузях економіки, і стабілізувати попит, що створить комфортні умови для інвестування та розвитку підприємництва у традиційно збитковій галузі житлово-комунального господарства.

Отже, повоєнний розвиток житлово-комунальної сфери міста шляхом створення ЖКГ-кластеру є потенційно вигідним та привабливим для всіх основних стейкхолдерів – територіальної громади, органів влади та управління на території міста, підприємців.

Розглянемо детальніше підхід до формування описової моделі методико-технологічного забезпечення створення житлово-комунального кластеру на основі проєктного підходу та оцінювання ефективності його діяльності з точки зору задоволення потреб територіальної громади міста.

Якщо розглядати процес створення житлово-комунального кластеру як проєкт, який має свій життєвий цикл, то на першій фазі цього проєкту (фазі концептуального планування) найбільш складним та відповідальним завданням є визначення конфігурації продукту проєкту – кількісного та якісного складу учасників кластеру. Найбільшої ефективності продукту можна досягти за умови, якщо конфігурація майбутнього житлово-комунального кластеру буде найбільш повно відповідати поточній гостроті проблем, а відповідно і потребам споживачів у житлово-комунальній сфері міста. Як довів у своїх дослі-

дженнях Є. В. Гавриличенко [16], рівень розвитку житлово-комунальних господарств міст, а, відповідно, і гострота проблем у них сильно різняться по регіонах України, а також по різних містах навіть у межах одного регіону. Кожен регіон і кожне місто різняться за географічними та кліматичними умовами, станом навколишнього середовища, інженерною інфраструктурою, складом наявних виробничих сил, підходами до менеджменту ЖКГ-сфери в органах місцевого самоврядування, структурою населення та рівнем його доходів, рівнем сплати за спожиті комунальні послуги та багатьма іншими особливостями. Навіть домінуюче у місті віросповідання населення може мати серйозний вплив на очікування та вимоги населення до надання житлово-комунальних послуг. Тому конфігурація житлово-комунального кластеру (далі – ЖКГ-кластеру) кожного конкретного міста повинна розроблятися індивідуально з урахуванням всіх місцевих особливостей, умов та реалій.

Складність даного завдання полягає також у багатоспрямованості та багатовимірності ЖКГ-комплексу міста, який включає в себе такі різні галузі діяльності, як послуги з енергопостачання, вуличного та промислового освітлення, водопостачання та водовідведення, газопостачання, теплопостачання, збору й утилізації побутових та промислових відходів, благоустрою прибудинкових територій, користування інженерною, транспортною, телекомунікаційною та іншими мережами міської інфраструктури.

Кожен сектор житлово-комунального господарства міста характеризується своїми абсолютними показниками господарської діяльності, своєю специфікою та гостротою проблем, впливом на інші сектори місцевої економіки тощо. Попередніми нашими дослідженнями [26] було доведено, що без нормальної роботи інфраструктури енергопостачання неможливе функціонування всіх інших підсистем ЖКГ-комплексу міста. Тому при оцінці поточного стану ЖКГ-комплексу для формування конфігурації ЖКГ-кластеру необхідно використовувати шкалу відносних показників, що дозволить зробити порівняльний аналіз та визначити пріоритетність виконання завдань та забезпечити інвестування.

Для вирішення цієї проблеми нами запропоновано використовувати авторський підхід, який представляє собою подальший розвиток і адаптацію до специфіки завдань даного дослідження методики визначення вигід територіальної громади, запропонованої Ю. П. Шаровим [27], ефективність якої було неодноразово доведено під час

розроблення стратегій розвитку територіальних громад Дніпропетровщини. Викладемо детальніше сутність цієї методики, яка дістала подальшого розвитку у нашому дослідженні.

Усю інфраструктурну складову житлово-комунального господарства міста можна структурувати за напрямками діяльності та послугами, що надаються, зокрема:

- інфраструктура постачання електроенергії;
- інфраструктура централізованого постачання теплової енергії;
- інфраструктура газопостачання;
- інфраструктура водопостачання;
- інфраструктура водовідведення;
- утримання житлового фонду;
- збір та вивезення твердих побутових та промислових відходів;
- переробка та утилізація твердих побутових та промислових відходів;
- дорожньо-транспортна інфраструктура міста;
- пішохідна інфраструктура міста (тротуари, пішохідні та вело доріжки тощо);
- система вуличного освітлення;
- благоустрій (наявність зелених насаджень, лавочок на вулицях, паркових зон, зон відпочинку тощо).

Далі наш підхід передбачає проведення оцінювання надаваних житлово-комунальним кластером послуг, для чого на першому кроці методом опитування / анкетування цільових груп населення за репрезентативною вибіркою оцінюється якість житлово-комунальних послуг, що надаються на цей час, та їх важливість для населення.

За пропонованою нами методикою, оцінювання якості послуг проводиться за 10 бальною

шкалою, де:

1 бал – послуги не надаються взагалі;

10 балів – послуги надаються відмінної якості та у повному обсязі.

Усі отримані оцінки статистично обробляються та визначається середньостатистична оцінка поточної якості надання житлово-комунальних послуг (Q_i) (від англ. Quality – якість).

Можна провести візуалізацію поточного стану ЖКГ міста через показники якості надання житлово-комунальних послуг у вигляді діаграми у n-вимірному просторі (рис. 1).

Наприклад, за даними соціальних досліджень стан житлово-комунального господарства міста внаслідок збройної агресії рф змінився дуже суттєво (рис. 2).

Далі пропонується оцінювати важливість кожного виду послуг для населення за трибальною шкалою:

1 бал – без даної послуги можна обходитися тривалий час;

2 бали – без даної послуги можна обходитися декілька днів;

3 бали – дана послуга є критично важливою.

Усі отримані оцінки статистично обробляються та визначається середньостатистична оцінка важливості кожної послуги для громади (I_i) (від англ. Importance – важливість).

Громадська потреба у розвитку даного сектору житлово-комунальних послуг (N_i) (від англ. Need – потреба) розраховується як зворотна величина середньостатистичної оцінки поточної якості, помноженої на важливість даної послуги (1):

$$N_i = (10 - Q_i) * I_i \quad (1)$$

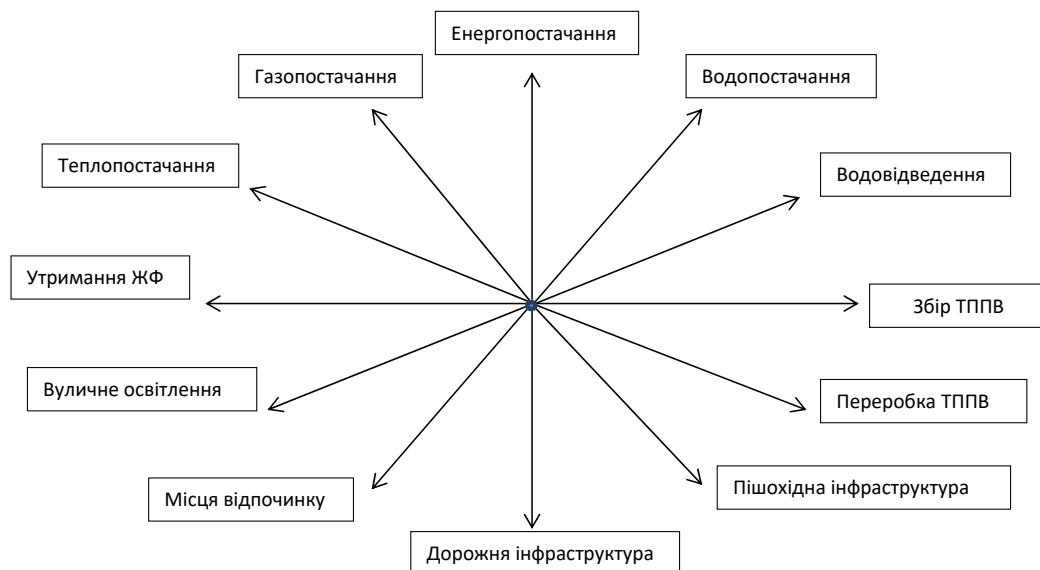

Рис. 1. Багатовимірна система координат для відображення стану ЖКГ міста

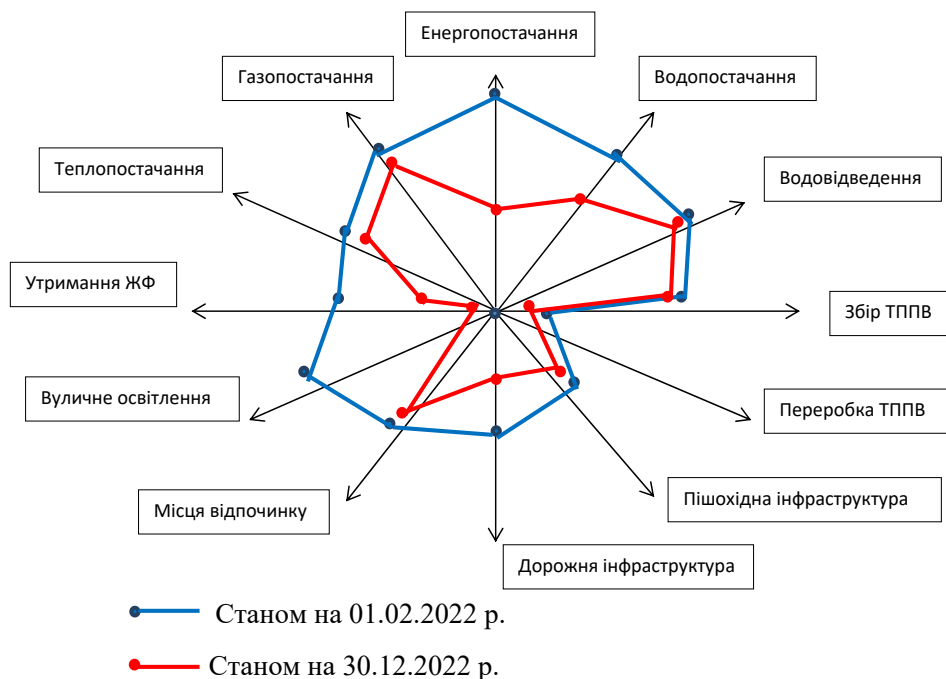

Рис. 2. Зміни стану ЖКГ міста внаслідок збройної агресії рф

Приклад розрахунку громадської потреби у розвитку ЖКГ міста наведений у табл. 1.

Громадська потреба міста у покращенні житлово-комунальних послуг також може бути візуалізована через n-вимірну діаграму, проте шкала має бути від 0 до 30 балів:

0 балів – даний вид послуг надається у повному обсязі та належної якості;

30 балів – даний вид послуг не надається взагалі, проте ці послуги є критично важливими для забезпечення життєдіяльності міста.

Інфограма громадської потреби розвитку комплексу ЖКГ міста, яке постраждало під час збройної агресії рф наведена на рис. 3.

Таким чином, визначено актуальні потреби та очікування основного стейкхолдера ЖКГ міста – мешканців та інших суб'єктів територіальної громади. Цією інформацією необхідно керуватися при плануванні проєкту створення ЖКГ-кластеру.

Необхідно зауважити, що поточний стан ЖКГ міста може динамічно змінюватися, особливо під час ведення бойових дій, тому:

- по-перше, проводити зазначені дослідження необхідно безпосередньо на період планування створення ЖКГ-кластеру;
- по-друге, з використанням даної методики можна відстежувати позитивний ефект для

Таблиця 1

Результати досліджень громадської потреби міста у розвитку житлово-комунальних послуг станом на 30.12.2022 р.

Сектор ЖКГ-послуг (див. табл. 1)	Якість послуг (Qi)	Важливість послуг (Ii)	Громадська потреба (Ni)
1. Енергопостачання	5	3	15
2. Централізоване теплопостачання	7	2	6
3. Газопостачання	8	3	6
4. Водопостачання	6	3	12
5. Водовідведення	9	2	2
6. Утримання ЖФ	4	2	12
7. Збір та вивезення ТППВ	7	2	6
8. Переробка та утилізація ТППВ	2	1	8
9. Дорожня інфраструктура	4	2	12
10. Пішохідна інфраструктура	5	1	5
11. Вуличне освітлення	1	2	18
12. Місця відпочинку	8	1	2

територіальної громади міста від створення ЖКГ-кластеру.

Останнє є дуже важливим, оскільки відповідно до принципів теорії менеджменту – управляти можна тільки тим, що можливо вимірювати, а дуже широке коло напрямків діяльності житлово-комунальної сфери дуже складно вимірювати у комплексі.

На наступній фазі створення ЖКГ-кластеру (фазі планування та розробки) необхідно визначити конкретну конфігурацію складу кластеру, а саме: які підприємства та яких форм власності будуть інтегруватися до кластеру; які технології виробництва / надання послуг будуть впроваджуватися; яким чином будуть розбудовуватися організаційні, фінансові, матеріальні зв'язки між учасниками, та багато інших аспектів функціонування кластеру.

На цій фазі найбільш складним завданням є побудова структури взаємодії між учасниками ЖКГ-кластеру та визначення причинно-наслідкових зав'язків між ними.

З технологічної точки зору всі сектори ЖКГ є взаємопов'язаними та не є однорідними. Одні галузі діяльності не можуть функціонувати і розвиватися без випереджаючого росту інших. Так, як свідчать наші попередні дослідження [26], галузь енергопостачання, яка відноситься до критичної інфраструктури міста, є базовою, оскільки без надійної, безперебійної роботи цієї сфери і надання споживачам достатніх обсягів електроенергії є неможливим належне функціонування мереж водо-, тепло- та газопостачання (перестануть працювати насоси, що

створюють напір), освітлення вулиць, дорожньо-транспортної інфраструктури (не працюватимуть електротранспорт та світлофори, що призводить до численних заторів на дорогах і аварій) тощо. Без належного функціонування мереж водопостачання не зможуть нормально виконуватися функції водовідведення (у каналізаційних каналах будуть виникати затори); без налагодженої роботи підсистеми збору і вивезення твердих побутових та промислових відходів не буде функціонувати система переробки сміття та належного утримання житлового фонду, не кажучи вже про санітарно-епідеміологічну ситуацію в місті.

Отже, підсумовуючи вище наведене можна зробити такі висновки. Основними завданнями ревіталізації житлово-комунальної сфери міст України у повоєнний період та її реформування в контексті виконання вимог інтеграції до Євросоюзу має стати забезпечення сталого розвитку цієї галузі економіки на основі впровадження нових інноваційних систем і технологій.

У техніко-технологічному аспекті, матеріально-технічною базою розвитку у довгостроковій перспективі має бути створення, насамперед, вискоелективної та високотехнологічної інфраструктури ЖКГ міст, для чого потрібно провести докорінну модернізацію на основі використання новітніх, екологічно чистих та енергозощаджуючих технологій та, за необхідності, розширення для забезпечення всіх житлових та промислових об'єктів територіальної громади, складових житлово-комунальної інфраструктури міста – систем енергопостачання,

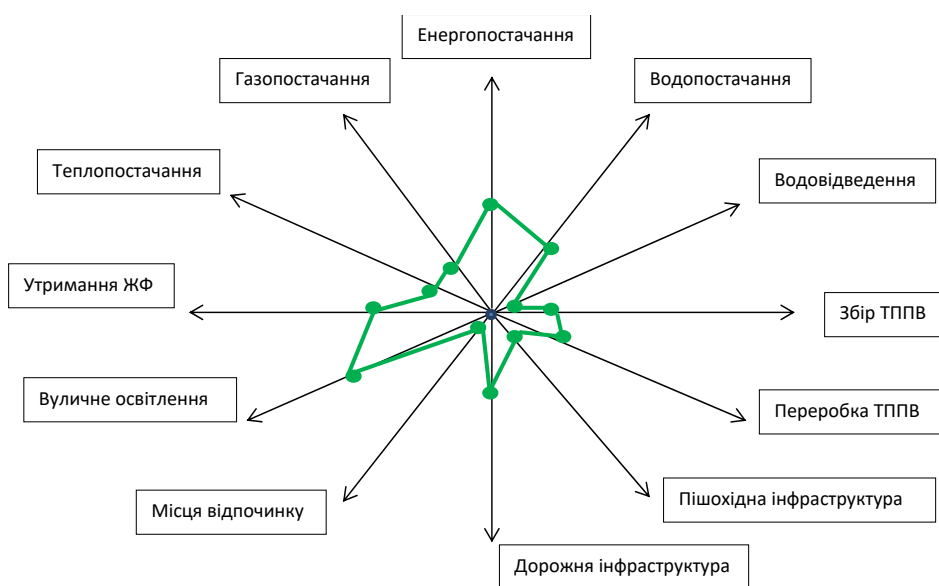

Рис. 3. Інфограма громадської потреби у розвитку житлово-комунальних послуг міста станом на 30.12.2022 р.

водопостачання та водовідведення, теплопостачання, телекомунікацій та інших.

В організаційно-економічному аспекті ефективними інструментами впровадження зазначених змін є застосування кластерного і проєктного підходів, що вже довели свою ефективність у світі. Акцентуємо, що підхід до формування житлово-комунального кластеру має бути системним та індивідуальним для кожного конкретного міста, зокрема враховувати особливості існуючого технічного стану інфраструктури ЖКГ, поточну ситуацію у соціальній сфері, фінансово-економічні можливості тощо. Відправним пунктом для визначення конфігурації створюваного житлово-комунального кластеру мають бути очікування та вимоги територіальної громади щодо асортименту, якості та кількості житлово-комунальних послуг.

Складність планування створення житлово-комунального кластеру, який би найбільш повно відповідав інтересам усіх стейкхолдерів, полягає у багатовекторності житлово-комунальної сфери міста. З метою вирішення проблеми розробки первинної конфігурації продукту проєкту зі створення житлово-комунального кластеру міста та подальшого управління ним, а також оцінювання прогресу у задоволенні потреб територіальної громади нами запропоновано авторську методику оцінювання рівня надання житлово-комунальних послуг, яка дозволяє велику кількість різноманітних за своїм змістом абсолютних показників привести до єдиної системи відносних показників, що характеризує ступень задоволення споживачів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Чикаренко І.А. Формування системи управління інноваційним розвитком територіальних громад : монографія. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2014. 338 с.
2. Alfred Marshall Principles of Economics Prometheus Books, 1997. URL: <https://mind.ua/books/63-principi-ekonomichnoyi-nauki>
3. Структура і основний зміст «Принципів економікс» Альфреда Маршалла. URL: <https://library.if.ua/book/39/2636.html>
4. Портер М. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Київ: Наш формат. 2020. 424 с.
5. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку. Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Видавництво НаУКМА, 2011. 244 с.
6. Димченко О.В. Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проєктування, управління: монографія. Харків : ХНАМГ, 2009. 356 с.
7. Войнаренко М.П. Кластери в інституційній економіці: монографія. Хмельницький: ХНУ, ТОВ «Тріада-М», 2011. 502 с.
8. Геєць В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена. Економіст. 2008. № 10. С. 10–11.
9. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці. Київ : Логос, 2004. 848 с.
10. Тищенко О.М., Кизим М.О. та ін. Реформування житлово-комунального господарства: теорія, практика, перспективи : монографія / за заг. ред. О.М. Тищенко; НАН, Наук.-дослід. центр індустріальних проблем розвитку. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2008. 368 с.
11. Чужиков В.І., Лук'яненко О.Д. Кластерна політика Європейського Союзу. Економіка України. 2013. №2 (615). С. 81–91.
12. Чикаренко І.А. Теоретико-методологічні засади формування системи управління інноваційним розвитком територіальних громад : автореф. дис...д-ра наук з держ. упр. : 25.00.04 / Чикаренко Ірина Аркадіївна ; Класичний приватний ун-т. Запоріжжя. 2016. 40 с.
13. Меліхов А.А., Дьяченко В.Р. Соціально орієнтований кластер як інструмент забезпечення сталого розвитку підприємств комунальної сфери. Reporter of the Priazovskiy Statavtrope Technical University. Section: Economic sciences. 2018. № 35. С. 47–52.
14. Баженов С.І. Кластерний підхід у розвитку житлово-комунального господарства регіону. Економіка України. 2012. №1. С. 27–32.
15. Khozhylo I., Lipovska, N. et al. Implementation of smart-city tools as a response to challenges in socio-humanitarian field in Ukrainian metropolises. Acta logistica, Vol. 9 2022 Issue: 1 P.23-30. URL: https://actalogistica.eu/issues/2022/I_2022_03_Khozhylo_Lipovska_Chernysh_Antonova_Diegtiar_Dmytriieva.pdf
16. Гавриличенко Є.В. Кластеризація регіонів України за рівнем розвитку житлово-комунального комплексу. Харківська національна академія міського господарства : Наук.-техн. збірник. № 108. с. 18–25.
17. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія. Київ : КНЕУ, 2003. 394 с.

18. Геєц В. М. Інноваційні перспективи України : монографія / В. М. Геєц, В. П. Семиноженко. Х. : Константа, 2006. 272 с.
19. Гусєв В.О. Державна інноваційна політика: методологія формування і впровадження : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 624 с.
20. Гусєв В.О., Горник В.Г. Кластерна модель інноваційної реструктуризації регіональної економічної систем. Управління містом. 2004. № 10–12 (16). С. 140–146.
21. Академічний бізнес-інкубатор: організаційно-методичне забезпечення впровадження інновацій : практ. посіб. / за заг. і наук. ред. С. М. Серьогіна. Дніпропетровськ : Принта, 2013. 120 с.
22. Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 448 с.
23. Шаров Ю.П., Чикаренко І.А., Маматова Т.В. Науково-методичне забезпечення управління місцевим розвитком на засадах інноваційного менеджменту : наук. розробка. Київ : Вид-во НАДУ, 2013. 56 с.
24. Шаров Ю.П., Чикаренко І. А. Інституційно-організаційні аспекти створення муніципальних кластерів. Держ. упр. та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. № 1 (12). С. 179–191.
25. Чикаренко І.А. Кластерна модель інноваційного розвитку території: сучасний стан, проблеми та кращі практики. Вісн. акад. митної служби України : зб. наук. пр. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2013. № 1 (8). С. 112–120.
26. Безус В.О. Енергетичний менеджмент як інструмент підвищення ефективності функціонування господарського комплексу міста. Стратегія сучасного розвитку України: синтез правових, освітніх та економічних механізмів : колективна монографія / за заг. ред. професора Г.В. Старченка Чернігів : ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. С. 50–66.
27. Серьогін С.М., Шаров Ю.П. [та ін.] Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. 278 с.